

К.А. Мамонов, В.В. Гой, В.О. Фролов, В.С. Ковальчук

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТА ОЦІНКИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ РЕГІОНІВ

Доведена актуальність теми дослідження. Досягнута мета відносно формування теоретичних підходів до визначення та оцінки територіального розвитку використання земель регіонів. Вирішені завдання: систематизація теоретичних положень щодо визначення територіального розвитку використання земель регіонів; обґрунтування напрямів оцінки територіального розвитку використання земель регіонів.

Ключові слова: територіальний розвиток використання земель, оцінка, напрями оцінки рівня забезпечення територіального розвитку, чинники.

Постановка проблеми

Трансформаційні процеси, що відбуваються у системі земельних відносин, потребують переосмислення відходів до забезпечення територіального розвитку регіонів. У цьому контексті слід відзначити уповільнення основних показників функціонування регіонів. Зокрема, валового регіонального продукту, показники формування та використання робочого потенціалу, розвитку основних сфер діяльності. Крім того, проблемними залишаються питання відносно здійснення нормативної оцінки земель, встановлення їх меж, забезпечення ефективності стейкхолдерних відносин.

На теоретичному рівні потребують уточнення підходи до визначення територіального розвитку.

Таким чином, тема дослідження щодо теоретичного обґрунтування територіального розвитку використання земель регіонів, здійснення його оцінки є актуальною й дозволяє вирішити комплекс складних питань у системі землекористування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Деякі вчені фокусують увагу на теоретичних положеннях відносно формування категорії «розвиток» [1–3].

На розвиток регіонів впливають структура та особливості здійснення земельних відносин, на яких наголошується у розробках авторів [4–6].

Регулюванням територіальним розвитком використання земель займаються певні інституції, які створюють відповідну систему, на важливість якої вказують [7–12].

Узагальнюючи існуючі теоретичні положення, запропоновано визначення територіального розвитку використання земель регіонів, де основна

увага зосереджена на формування системи регіональних відносин, функціональних характеристиках, визначення факторів для зростання ефективності використання земель.

Мета та завдання статті

Метою дослідження є формування теоретичних підходів до визначення та оцінки територіального розвитку використання земель регіонів.

Для досягнення мети дослідження вирішені завдання:

- систематизація теоретичних положень щодо визначення територіального розвитку;
- обґрунтування напрямів його оцінки.

Виклад основного матеріалу

Характеризуючи теоретичні положення, слід відзначити, що земельні параметри враховуються у системі територіального розвитку як:

- функціональна категорія, використання якої визначається напрямами та певними особливостями [13];
- засіб, що формується просторовими параметрами [14–15];
- як інтегральна категорія, що враховує різні аспекти використання земель та ресурсну складову, й формує містобудівне, екологічне й інвестиційне забезпечення [16].

Визначено, що формування та використання нормативно-правового забезпечення територіального розвитку використання земель на регіональному рівні має несистемний характер [17].

Визначені напрями територіального розвитку використання земель відповідно нормативно-правового забезпечення:

- забезпечення регіонального розвитку;
- розробка та реалізація Програми та проекти регіонального розвитку;

- забезпечення відновлення регіонів;
- розробка та реалізація Державної стратегії регіонального розвитку України;
- розробка та реалізація регіональних стратегій розвитку та територіальних громад;
- забезпечення сталого розвитку території територіальної громади;
- розробка та реалізація напрямів державної екологічної політики;
- реалізація інвестиційної діяльності для розвитку території;
- забезпечення безпеки для розвитку території;
- забезпечення екологічної безпеки в сфері використання земельних ресурсів [18–25].

Заслужують на увагу розробки, у яких територіальний розвиток визначається як системна категорія, що враховує вплив просторових, містобудівних, екологічних та інших чинників, взаємодія яких призводить до якісно нових змін у сфері ВЗ [26–29].

У контексті оцінки територіального розвитку як системної категорії, виокремлені наступні чинники: просторові, містобудівні, екологічні, інвестиційно-інноваційні, безпекові, соціальні, стейкхолдерні. Крім того, запропоновані напрями оцінки:

- формування інформаційно-аналітичного забезпечення;
- визначення територіальних чинників;
- побудова багаторівневої системи показників;
- оцінка локальних чинників;
- оцінка системних чинників;
- розробка інтегральної моделі оцінки;
- оцінка вагових коефіцієнтів із застосуванням методу аналізу ієрархій;
- оцінка інтегрального показника;
- інтерпретація отриманих результатів.

Висновки

У результаті дослідження виокремлені та обґрунтовані теоретичні підходи до визначення територіального розвитку використання земель регіонів:

- функціональний: визначаються та характеризуються напрями забезпечення територіального розвитку, особливого значення мають функціональні ознаки його реалізації;
- факторний: виокремлюються та обґрунтовуються чинники, що впливають на забезпечення територіального розвитку;
- нормативно-правовий: визначаються та враховується нормативно-правове забезпечення територіального розвитку використання земель регіонів;
- стейкхолдерний: характеризуються групи

стейкхолдерів, взаємодія яких призводить до забезпечення територіального розвитку;

- інституційний: визначаються інституції, що впливають на забезпечення територіального розвитку використання земель регіонів;
- результативний: спрямований на обґрунтування результатів забезпечення територіального розвитку;
- системний: визначається як системна категорія, забезпечення якої здійснюється шляхом взаємодії чинників, стейкхолдерів, інституцій для досягнення результативності використання земель і формування якісно нового середовища розвитку території.

Удосконалено категоріальний апарат щодо визначення територіального розвитку використання земель регіонів, який базується на теоретико-методичній платформі, яка включає регіональні та територіальні аспекти, системні характеристики, особливості використання земель, сукупність чинників, що дозволяє сформувати напрями підвищення ефективності використання земель й якісно нове середовище із застосуванням моніторингових процедур.

Запропоновані напрями оцінки рівня забезпечення територіального розвитку використання земель регіонів, які дозволяють сформувати кількісну основу для прогнозування змін відповідних чинників та інтегрального показника й розробити науково обґрунтовані рекомендації.

Література

1. Бакаєв О.О. Економіко-математичні моделі економічного зростання : Наук. вид. / О. О. Бакаєв, В. І. Гриценко, Л. І. Бажан, Л. О. Бакаєв, К. А. Бобер; НАН України. МОН України. Міжнар. наук.-навч. центр інформ. технологій та систем. – К. : Наук. думка, 2005. – 189 с.
2. Погорєлов Ю. С. Категорія розвитку та її експлейнарний базис / Ю. С. Погорєлов // Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Випуск 27. – Т. 1. – С. 30–34.
3. Пономаренко В. С. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
4. Сіра Е. О. Земельна реформа в Україні та її наслідки для розвитку агросфери / Е. О. Сіра // Науковий Вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.14. – С. 152–157.
5. Мосіюк І. П. Земельний ресурсний потенціал аграрного виробництва та раціонального природокористування України / І. П. Мосіюк, С. І. Мосіюк // Науковий Вісник НУБіП України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2011. – Вип. 163, ч. 3. – С. 259–261.
6. Богіра М. О. Проблеми у землекористуванні, зумовлені проведенням земельної реформи в Україні, та шляхи їх подолання / М. О. Богіра, М. О. Ступень // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 3. – С. 16–18.

7. Боклаг В. А. Інтегровані земельно-інформаційні системи як механізм удосконалення управління земельними ресурсами / В. А. Боклаг // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1 (35). – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2009_1/index.html, вільний (дата звернення: 30.09.2024).
8. Даниленко А. С. Сучасний стан та перспективи реформування земельних відносин в Україні / А. С. Даниленко // Земельна реформа в Україні. Сучасний стан та перспективи подальшого удосконалення земельних відносин. – К. : Знання, 2001. – 57 с.
9. Кулинич П. Ф. Визначення цільового призначення земельних ділянок при видачі селянам державних актів на право власності на землю / П. Ф. Кулинич // Приватизація землі: закон, практика, проблеми. – 2004. – № 4. – С. 9–16.
10. Новаковський Л. Я. Земельна реформа і землеустрій в Україні / Л. Я. Новаковський, А. М. Третяк, Д. С. Добряк. – К. : Будівельник, 2001. – 138 с.
11. Herlihi P. Odessa: a history, 1794–1914 / P. Herlihi. – Harvard : Ukrainian research institute, 1986. – 123 p.
12. Третяк Н. А. Інституціональні засади удосконалення управління земельними ресурсами як економічної функції власності на землю / Н. А. Третяк // Землевпорядний вісник. – 2012. – № 9. – С. 17–21.
13. Економічний енциклопедичний словник: у 2-х т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій ; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – т. 1. – 616 с.
14. Земельний кодекс України. Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
15. Трегуб М. В. Формування просторової інформації для державного земельного кадастру: монографія / М. В. Трегуб. – Нац. Гірни. ун-т. Д. : НГУ, 2014. – 136 с.
16. Мамонов К. А. Дослідження стану та особливостей інвестиційної привабливості земель міст України / К. А. Мамонов, Ю. Б. Радзінська // Автомобільні дороги і дорожнє будівництво. – 2017. – Випуск 102. – С. 125–129.
17. Голікова Т. В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : монографія / Т. В. Голікова. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 296 с.
18. Про засади державної регіональної політики. Закон України. Документ 156-VIII. Редакція від 27.06.2024. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій. Закон України. Документ 2389-IX. Редакція від 09.07.2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
20. Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України. Документ 3038-VI. Редакція від 04.01.2024. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
21. Про інвестиційну діяльність. Закон України. Документ 1560-XII. Редакція від 10.10.2022. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
22. Про Національну безпеку України. Закон України. Документ 2469-VIII. Редакція від 09.08.2024. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
23. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». Указ Президента України. Документ 121/2021. Редакція від 25.03.2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію кібербезпеки України». Указ Президента України. Документ 447/2021. Редакція від 26.08.2021. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
25. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Указ президента України №47/2017. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>, вільний (дата звернення: 20.10.2024).
26. Mamonov K. Territorial development of land use in regions: conceptual provisions, problems and a methodological approach to assessment / K. Mamonov, V. Frolov, I. Kondratyuk, O. Kanivets // Комунальне господарство міст. – Серія: Технічні науки та архітектура. – 2020. – Вип. 154. – С. 154–158.
27. Mamonov K. A Geographic information system for territorial development of the marine regions of China / K. Mamonov, Liu Chang // A Shipbuilding & marine infrastructure. Admiral Makarov National University of Shipbuilding. – 2020. – № 1 (13). – pp. 69–74.
28. Mamonov K. The main conceptual provisions of the territorial development of the regional land use / K. Mamonov, O. Kanivets, K. Viatkin, O. Voronkov // Geodesy and Cartography. – 2021. – Vol. 70. – № 2. – pp. 1–12.
29. Mamonov K. Territorial development of the use lands in coastal regions: definition, assessment and transformation directions: monograph / K. Mamonov, Wen MingMing. – Kharkiv.: O.M. Beketov NUUE, 2021. – 736 p.

References

1. Bakaev, O. O., Hrytsenko, V. I., Bazhan, L. I., Bakaev, L. O. & Bober, K. A. (2005). Economic and mathematical models of economic growth: Science. view. International science information center technologies and systems. K.: Science. Dumka.
2. Pogorelov, Yu. S. (2012). Category of development and its ex-pleinary basis. Theoretical and applied issues of economics: a collection of scientific papers. 27(1), 30–34.
3. Ponomarenko, V. S., Tridid, O. M. & Kyzim, M. O. (2003). Enterprise development strategy in crisis conditions: Kharkiv, VD "INZHEK".
4. Syra, E. O. (2013). Land reform in Ukraine and its consequences for the development of the agricultural sector. Scientific Bulletin of the National Technical University of Ukraine. 23.14, 152–157.
5. Mosiyuk, I. P. & Mosiyuk, S. I. (2011). Land resource potential of agrarian production and rational nature management of Ukraine. Scientific Bulletin of NUBiP of Ukraine. 163(3), 259–261.
6. Bogira, M. O. & Stupen, M. O. (2012). Problems in land use caused by land reform in Ukraine and ways to overcome them. Land management gazetteer. 3, 16–18.
7. Boklag, V. A. (2009). Integrated land information systems as a mechanism for improving land resource management. Actual problems of state administration. 1(35). http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apdu/2009_1/index.html
8. Danylenko, A. S. (2001). Current state and prospects of reforming land relations in Ukraine Land reform in Ukraine. Current state and prospects for further improvement of land relations. K.: Znnannia.
9. Kulynych, P. F. (2004). Determining the intended purpose of land plots when issuing state deeds to the peasants for land ownership. Privatization of land: law, practice, problems. 4, 9–16.

10. Novakovskiy, L. Ya., Tretyak, A. M. & Dobryak, D. S. (2001). Land reform and land management in Ukraine. K.: Budivelnik.
11. Herlihi, P. (1986). Odessa: a history, 1794–1914. Harvard: Ukrainian research institute.
12. Tretyak, N. A. (2012). Institutional principles of improving land resource management as an economic function of land ownership. *Zemlevporadnyy visnyk*. 9, 17–21.
13. Mocherny, S. V., Larina, Y. S. Ustenko, O. A. & Yuriy, S. I. (2005). Economic encyclopedic dictionary. Lviv: Svit.
14. Law of Ukraine. (2001) «Land Code of Ukraine», 2768-III. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
15. Tregub, M. V. (2014). Formation of spatial information for the state land cadastre: monograph. Dnipro: NSU.
16. Mamonov, K. A. & Radzinska, Yu. B. (2017). Study of the state and features of the investment attractiveness of the lands of Ukrainian cities. *Automobile roads and road construction*. 102, 125–129.
17. Golikova, T. V. (2007). State management of territorial economic development: theory and practice: monograph. K.: Publishing House of NADU.
18. Law of Ukraine. (2024). «About the basics of state regional policy», 156-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
19. Law of Ukraine. (2022). «On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the principles of the state regional policy and the policy of restoration of regions and territories», 2389-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>
20. Law of Ukraine. (2024). «On the regulation of town planning activities», 3038-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>
21. Law of Ukraine. (2022). «About investment activity», 1560-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
22. Law of Ukraine. (2024). «About the National Security of Ukraine», 2469-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
23. Decree of the President of Ukraine. (2021). On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the Military Security Strategy of Ukraine», 121/2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15>
24. Decree of the President of Ukraine. (2021). On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the Cyber Security Strategy of Ukraine», 447/2021. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12>
25. Decree of the President of Ukraine. (2016). On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine «On the Information Security Doctrine of Ukraine, 47/2017. Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
26. Mamonov, K., Frolov, V., Kondratyuk, I. & Kanivets, O. (2020). Territorial development of land use in regions: conceptual provisions, problems and a methodological approach to assessment. *Communal management of cities*. 154, 154–158

27. Mamonov, K. & Liu, Chang. (2020). A Geographic information system for territorial development of the marine regions of China. *Shipbuilding & marine infrastructure*. 1(13), 69–74.
28. Mamonov, K., Kanivets, O., Viatkin, K. & Voronkov, O. (2021). The main conceptual provisions of the territorial development of the regional land use. *Geodesy and Cartography*. 70(2), 1–12.
29. Mamonov, K. & Wen, MingMing (2021). Territorial development of the use lands in coastal regions: definition, assessment and transformation directions: monograph. Kharkiv: O.M. Beketov NUUE.

Рецензент: д-р техн. наук, проф. К. О. Метешкін, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Україна.

Автор: МАМОНОВ Костянтин Анатолійович
доктор економічних наук, професор, завідувач
кафедри земельного адміністрування та
геоінформаційних систем
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – kostia.mamonov2017@gmail.com
ID ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-0797-2609>

Автор: ГОЙ Василь Васильович
кандидат економічних наук, докторант кафедри
економіки та маркетингу
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – vasssgoi@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1822-4478>

Автор: ФРОЛОВ В'ячеслав Олександрович
кандидат технічних наук, асистент кафедри
земельного адміністрування та геоінформаційних
систем
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – frolgis@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8045-3963>

Автор: КОВАЛЬЧУК Василь Степанович
здобувач кафедри земельного адміністрування та
геоінформаційних систем
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова
E-mail – vasyl.kov.sumy@gmail.com
ID ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1394-7008>

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION AND ASSESSMENT OF TERRITORIAL DEVELOPMENT OF LAND USE IN REGIONS

K. Mamonov, V. Goi, V. Frolov, V. Kovalchuk

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

The relevance of the research topic is proven. The goal has been achieved regarding the formation of theoretical approaches to the definition and assessment of the territorial development of land use in the regions. Solved tasks: systematization of theoretical provisions regarding the determination of territorial development of land use in regions; substantiation of directions for assessment of territorial development of land use in regions.

As a result of the study, theoretical approaches to determining the territorial development of land use in the regions were identified and substantiated: functional; factorial; normative and legal; stakeholder; institutional; effective. A systematic approach is substantiated, which consists in the fact that the territorial development of land use of regions is defined as a systemic category, which is ensured through the interaction of factors, stakeholders, institutions to achieve the effectiveness of land use and the formation of a qualitatively new environment for the development of territories.

The categorical apparatus for determining the territorial development of land use in regions, which is based on a theoretical and methodological platform that includes regional and territorial aspects, system characteristics, features of land use, a set of spatial, urban planning, environmental, investment and innovation, security, social, stakeholder factors, has been improved, which makes it possible to form directions for increasing the efficiency of land use and a qualitatively new environment with the use of a monitoring geo-information system.

Proposed directions for assessing the level of provision of territorial development of land use in regions, which allow forming a quantitative basis for forecasting changes in relevant factors and integral indicators and developing scientifically based recommendations

Keywords: territorial development of land use, assessment, areas of assessment of the level of provision of territorial development, factors.